

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۳۰۰۳۹

دانشگاه اصفهان

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی برنامه‌ریزی آموزشی

کیفیت‌سنجی برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان

استاد راهنما:

دکتر سید مصطفی شریف خلیفه سلطانی

استاد مشاور:

دکتر احمد رضا نصر اصفهانی

۱۳۸۸/۱۰/۲۷

اطلاعات مدرک علمی ایران
شمس برارک

پژوهشگر:

میرقاسم حسینی

تیر ماه ۱۳۸۸

۱۳۰۰۳۹

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق به
دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی میرقاسم حسینی

تحت عنوان

کیفیت‌سنجی برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان

در تاریخ ۸۸/۴/۲۷ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

با مرتبه‌ی علمی استادیار امضاء

دکترسید مصطفی شریف

۱- استاد راهنمای پایان‌نامه

با مرتبه‌ی علمی دانشیار امضاء

دکتر احمد رضا نصر

۲- استاد مشاور پایان‌نامه

با مرتبه‌ی علمی استادیار امضاء

دکتر بی بی عشرت زمانی

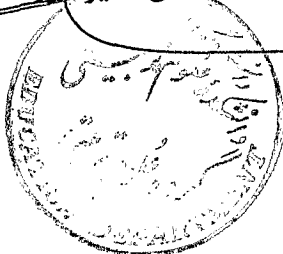
۳- استاد داور داخل گروه

با مرتبه‌ی علمی استادیار امضاء

دکتر لطف علی عابدی

۴- استاد داور خارج از گروه

امضای مدیر گروه

حمد و سپاس آن

بزرگی را که در سخت‌ترین سختات، دلم به یادش گرم، عزمم با کلاش جزم و راهم با هم‌راهیش، هموار می‌گشت؛

سپاس خدایی را سزود که خالق همه موهبت هست

و سپس به فرمانش؛

سپاس شایسته بندگانی که طلوع حقیقت اند و غروب جهالت، آنانکه در تکریم عظمتش خاکسازند و سکر گزار.

و

سپاس خدایی را سزود که

از دلطف بیکرانش مراد و مادیست که منظر محبت و مهربانی اند، آنانکه چشمان منظر و نگاه پر امیدشان بدرق راه، و دستان

سبزیشان به دعا کشوده.

تقدیم بہ پدر و مادر بزرگوارم؛

فرشتگانی کہ عمر کرانہیہ خود را عاشقانہ بہ پای من صرف نمودند و ہمیشہ مرا شرمندہ لطف، احسان و محبت خود نمودند؛ آنکوزہ کہ

زبان در میان ایشان قاصد و کلمات در میان قدر شناسی و پاس گزاری ناتوان؛

تقدیم بہ سبز پوشانی کہ قدم در عرصہ ایشان گذاشتہ اند؛

برادرانم (میرصادق و میرمحمد)؛

,

تقدیم بہ خواہر عزیزم (فاطمہ)

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، کیفیت‌سنجی برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان با تاکید بر: هدف‌های برنامه درسی، محتوای برنامه درسی، راهبردهای یاددهی یادگیری، راهبردهای مدیریتی و راهبردهای ارزیابی برنامه درسی می‌باشد. برای انجام این پژوهش از روش توصیفی پیمایشی و از نوع در هم تنیده (روش کمی و کیفی) استفاده شده است. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان و اساتید تحصیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ می‌باشد. برای نمونه‌گیری مصاحبه از روش هدفمند و برای نمونه‌گیری پرسش‌نامه از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم استفاده شده است. برای برآورد روایی پرسش‌نامه و مصاحبه، از روایی محتوایی و صوری استفاده شد. پایایی پرسش‌نامه نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ در حد ۰/۹۴ تعیین گردید. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از مصاحبه از روش مقوله‌بندی و برای تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از پرسش‌نامه از نرم افزار آمار (SPSS) استفاده شده است.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر بر طبق عناصر برنامه درسی بدین شرح می‌باشد: در رابطه با هدف‌های برنامه درسی، یافته‌های حاصل از پرسش‌نامه، در حیطه اساتید حاکی از آن است هدف‌های برنامه درسی در حد متوسط توانسته نیازها و انتظارات اساتید را برآورده نماید، ولی نتوانسته نیازها و انتظارات دانشجویان را برآورده سازد. یافته‌های مصاحبه نیز مشخص کرد که برای تدوین هدف‌ها، نیازسنجی‌ها بطور علمی صورت نگرفته است. هدف‌های برنامه درسی در سطح ارائه دانش تا حد زیادی رضایت بخش بوده ولی توجه به پژوهش محوری در هدف‌ها کم بوده است. در مورد ارائه خدمات هم به دلیل مشخص نبودن دقیق نیازهای جامعه، تدوین هدف‌ها در این حیطه از مطلوبیت چندانی برخوردار نیست. در سطح کارآفرینی نیز در هدف‌های برنامه درسی به زیرساخت‌ها و مهارت‌های لازم برای ایجاد ظرفیت‌های کارآفرینی در دانشجویان توجه چندانی نشده است.

در رابطه با محتوای برنامه درسی یافته‌های پرسش‌نامه نشان داد که محتوای در حد متوسط توانسته نیازها و انتظارات اساتید را برآورده نماید، ولی نتوانسته نیازها و انتظارات دانشجویان را برآورده سازد. یافته‌های مصاحبه نیز در مورد محتوا حکایت از آن دارد که ارتباط و تطابق سرفصل دروس و محتوای ارائه شده با هدف‌های تحصیلات تکمیلی و با نیازهای جامعه محدود بوده و بنابراین کاربردی و به روز نیست. همچنین روش‌های سازماندهی محتوا نیز رضایت بخش نمی‌باشد. فرایند تدوین سرفصل‌ها و تدوین محتوا نیز از مطلوبیت چندانی برخوردار نمی‌باشد. نتایج یافته‌های پرسش‌نامه در ارتباط با راهبردهای یاددهی یادگیری نشان داد که این راهبردها در حد خوب توانسته نیازها و انتظارات اساتید را برآورده نماید، ولی نتوانسته نیازها و انتظارات دانشجویان را برآورده سازد. نتایج یافته‌های مصاحبه نیز حاکی از آن است که راهبردهای یاددهی- یادگیری در دوره‌های تحصیلات تکمیلی از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست و از روش‌های متنوع تدریس که دانشجویان را به مشارکت فعال در کلاس تشویق نماید، استفاده نمی‌شود. نتایج یافته‌های پرسش‌نامه در رابطه با راهبردهای مدیریتی نشان داد که این راهبردها نتوانسته نیازها و انتظارات اساتید و دانشجویان را برآورده سازد. نتایج یافته‌های مصاحبه نیز نشان داد که مصاحبه شونده‌گان در این حیطه از ساختار سازمانی دانشگاه؛ نوع و ماهیت تصمیماتی که گرفته می‌شود؛ چگونگی انتخاب مدیران و نوع ملاک‌های مورد استفاده در انتخاب آنها؛ نبود سیستم نظارتی کارآمدی که مشکلات اجرایی برنامه درسی را شناسایی و درصدی برطرف کردن آن برآید؛ عدم وجود معیارهای

دقیق و علمی برای احراز استاد راهنما، هم چنین روند تعیین آن؛ عدم برنامه‌ریزی درست در راهنمایی پایان‌نامه‌ها؛ کمبود استاد متخصص؛ سیاست‌های مربوط به گزینش دانشجویان و مسائلی مانند افزایش بی‌رویه ظرفیت‌ها و پایین آوردن استانداردهای ورودی؛ کمبود امکانات و تجهیزات آزمایشگاهی اظهار نارضایتی کردند. نتایج یافته‌های پرسش‌نامه در رابطه با راهبردهای ارزیابی برنامه درسی نشان داد که این راهبردها نتوانسته نیازها و انتظارات اساتید و دانشجویان را برآورده سازد. یافته‌های مصاحبه نیز نشان داد که در ارزیابی‌های صورت گرفته در دانشگاه از روش‌های متنوع و جامع برای ارزیابی برنامه درسی مانند آگاهی از نیازها و انتظارات کارفرمایان، صنعت، فارغ التحصیلان، استفاده نشده و تنها به ارزیابی عملکرد دانشجویان بسنده شده است. هم چنین ارزیابی برنامه درسی در دانشگاه محدود به بازنگری سرفصل‌ها، هم چنین ارزیابی تدریس و آن هم بصورت ناقص بوده و عناصر دیگر برنامه درسی مانند هدف‌ها، محتوای برنامه درسی، راهبردهای یاددهی یادگیری و راهبردهای ارزیابی برنامه درسی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: آموزش عالی - برنامه درسی - ارزیابی کیفیت - تحصیلات تکمیلی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۱-۱-۱-۱	مقدمه.....
۳-۱-۲	شرح و بیان مسئله پژوهش.....
۸-۱-۳	هدف‌های پژوهش.....
۹-۱-۳-۱	هدف‌های ویژه.....
۹-۲-۳-۱	سوال‌های ویژه پژوهش.....
۹-۴-۱	اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۱۱-۵-۱	تعریف اصطلاحات.....
۱۱-۵-۱-۱	تعریف مفهومی اصطلاحات.....
۱۳-۵-۱-۲	تعریف عملیاتی اصطلاحات.....

فصل دوم: ادبیات و پیشینه‌ی پژوهش

۱۴	مقدمه.....
۱۵-۱-۲	مفهوم و ماهیت آموزش عالی.....
۱۶-۱-۱-۲	تاریخچه آموزش عالی.....
۱۷-۱-۱-۱-۲	دوره نخست.....
۱۸-۱-۱-۲	دوره دوم؛ عصر صنعتی؛ مواجهه دانشگاه‌ها با مقتضیات بازار کار.....
۱۸-۱-۱-۲-۳	دوره سوم؛ عصر فراصنعتی؛ مواجهه دانشگاه‌ها با تحولات عصر فراصنعتی و جامعه اطلاعاتی (از سال ۱۹۹۰ تا حال).....
۲۳-۱-۲	رویکردهای آموزش عالی در هزاره سوم.....
۲۵	الف) فراروندگی پژوهش.....
۲۷	ب) فراقلمروگرایی آموزش.....
۲۷-۱-۲-۱-۲	رویکرد بین‌رشته‌ای.....
۳۰-۲-۱-۲	یادگیری مادام‌العمر.....
۳۰-۳-۱-۲	مهارت‌های فراشناختی.....
۳۱-۴-۱-۲	آموزش پژوهش محور.....

عنوان	صفحه
۵-۲-۱-۲- مهارت‌های ارتباطی و کارگروهی	۳۲
۶-۲-۱-۲- مهارت سواد اطلاعاتی	۳۲
۳-۱-۲- جهت‌گیری‌های برنامه‌های درسی در سطح تحصیلات تکمیلی	۳۳
۱-۳-۱-۲- رسالت آموزش عالی در تحصیلات تکمیلی	۳۴
۲-۲- کیفیت‌سنجی آموزش عالی در هزاره سوم	۳۸
۱-۲-۲- انواع اعتبارسنجی	۴۰
۲-۲-۲- چالش‌های الگوی فعلی اعتبارسنجی	۴۲
۳-۲-۲- ضرورت محوریت یافتن برنامه درسی در اعتبارسنجی	۴۶
۳-۲- برنامه درسی آموزش عالی	۵۵
۱-۳-۲- مفهوم و ماهیت برنامه درسی	۵۵
۲-۳-۲- عناصر و مراحل برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی	۵۷
۱-۲-۳-۲- نیازسنجی	۵۸
۱-۱-۲-۳-۲- منابع تعیین هدف‌های برنامه درسی	۵۹
۲-۲-۳-۲- هدف برنامه درسی	۶۱
۳-۲-۳-۲- محتوای برنامه درسی	۶۲
۱-۳-۲-۳-۲- سرفصل دروس یا فهرست رئوس مطالب	۶۲
۲-۳-۲-۳-۲- تعریف محتوا	۶۴
۳-۳-۲-۳-۲- انتخاب و سازماندهی محتوا	۶۴
۴-۳-۲-۳-۲- اجرای برنامه درسی	۶۶
۱-۴-۳-۲-۳-۲- راهبردهای یاددهی - یادگیری	۶۶
۲-۴-۳-۲-۳-۲- راهبردهای مدیریتی	۷۰
۵-۲-۳-۲- ارزشیابی برنامه درسی	۷۲
۱-۵-۲-۳-۲- ابزارهای ارزیابی برنامه درسی	۷۳
۴-۲- پیشینه پژوهش	۸۰
۱-۴-۲- پژوهش‌های خارجی	۸۰
۲-۴-۲- پژوهش‌های داخلی	۸۴

فصل سوم: روش پژوهش

۱-۳-۱- مقدمه	۸۹
۲-۳-۲- نوع پژوهش	۸۹
۳-۳-۳- جامعه آماری	۹۰
۴-۳-۴- روش نمونه‌گیری و برآورد حجم نمونه	۹۰
۱-۴-۳- برآورد حجم نمونه دانشجویان	۹۱
۲-۴-۳- برآورد حجم نمونه اساتید	۹۲
۵-۳-۵- ابزار اندازه‌گیری	۹۵
۱-۵-۳- شاخص‌سازی پرسشنامه	۹۶
۶-۳-۶- روایی (اعتبار) و پایایی ابزار اندازه‌گیری	۹۷
۷-۳-۷- فرایند جمع‌آوری داده‌ها	۹۸
۸-۳-۸- روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها	۹۹

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱-۴-۱- مقدمه	۱۰۱
۲-۴-۲- ویژگی‌های توصیفی گروه نمونه	۱۰۱
۳-۴-۳- تجزیه و تحلیل یافته‌ها و پاسخ به سؤال‌ها	۱۰۴
۱-۳-۴- یافته‌های سوال‌های پرسش‌نامه	۱۰۵
۲-۳-۴- یافته‌های سوال‌های مصاحبه	۱۲۸
۱-۲-۳-۴- یافته‌های سوال اول پژوهش	۱۲۸
۱-۱-۲-۳-۴- دیدگاه اساتید	۱۲۸
۲-۱-۲-۳-۴- دیدگاه دانشجویان	۱۳۱
۲-۲-۳-۴- یافته‌های سوال دوم پژوهش	۱۳۶
۱-۲-۳-۴- دیدگاه اساتید	۱۳۶
۲-۲-۳-۴- دیدگاه دانشجویان	۱۳۸
۱-۳-۲-۳-۴- یافته‌های بخش اول سوال سوم پژوهش	۱۴۰
۱-۱-۳-۲-۳-۴- دیدگاه اساتید	۱۴۰
۲-۱-۳-۲-۳-۴- دیدگاه دانشجویان	۱۴۲

عنوان	صفحه
۲-۳-۲-۳-۴ یافته‌های بخش دوم سوال سوم پژوهش	۱۴۳
۱-۲-۳-۲-۳-۴ دیدگاه اساتید	۱۴۳
۲-۲-۳-۲-۳-۴ دیدگاه دانشجویان	۱۴۶
۴-۲-۳-۴ یافته‌های سوال چهارم پژوهش	۱۴۹
۱-۴-۲-۳-۴ دیدگاه اساتید	۱۴۹
۲-۴-۲-۳-۴ دیدگاه دانشجویان	۱۵۳

فصل پنجم: خلاصه، بحث، نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

۱-۵- خلاصه‌ای از بیان مساله و روش پژوهش	۱۵۶
۲-۵- نتیجه‌گیری از یافته‌های پژوهش	۱۵۸
۳-۵- پیشنهادات کلی	۱۷۲
۴-۵- پیشنهادات کاربردی	۱۷۵
۵-۵- پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده	۱۸۲
۶-۵- محدودیت‌های پژوهش	۱۸۳

پیوست‌ها

پیوست شماره ۱	۱۸۴
پیوست شماره ۲ (فرم مصاحبه)	۱۸۶
پیوست شماره ۳ (نمونه پرسشنامه)	۱۸۸
پیوست شماره ۴ (ضریب پایایی هر یک از حیطه‌ها و پایایی کل پرسشنامه)	۱۹۲

منابع و مأخذ	۲۱۴
--------------	-----

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۶.....	شکل ۱-۲: جهانی‌شدن و دگرگونی روش‌شناختی در دانش.....
۵۰.....	شکل ۲-۲: مدل اعتبارسنجی با محوریت برنامه درسی.....
۶۰.....	شکل ۳-۲: منابع تعیین هدف‌های برنامه درسی.....

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: روند تغییرات ساختاری در آموزش عالی طی چند دهه گذشته.....	۲۲
جدول ۱-۳: مقادیر هر یک از بخش‌های پرسش‌نامه و جزئیات چگونگی برآورد حجم نمونه برای اساتید و دانشجویان.....	۹۱
جدول ۲-۳: جامعه و نمونه آماری پژوهش بر اساس جنسیت، رشته و مقطع تحصیلی.....	۹۲
جدول ۳-۳: طیف لیکرت، پرسش‌نامه کیفیت‌سنجی برنامه‌های درسی.....	۹۶
جدول ۳-۴: نحوه توزیع سؤال‌های هر مقوله و شماره سؤال در پرسش‌نامه.....	۹۷
جدول ۱-۴: توزیع فراوانی حجم نمونه اساتید بر اساس جنسیت.....	۱۰۲
جدول ۲-۴: توزیع فراوانی حجم نمونه اساتید بر اساس سنوات خدمتی.....	۱۰۲
جدول ۳-۴: توزیع فراوانی حجم نمونه دانشجویان بر اساس مقطع تحصیلی و جنسیت.....	۱۰۲
جدول ۴-۴: توزیع فراوانی حجم نمونه اساتید و دانشجویان بر اساس رشته تحصیلی.....	۱۰۳
جدول ۵-۴: فراوانی و درصد پاسخ‌های نمونه آماری اساتید و دانشجویان در رابطه با تامین نیازها و انتظارات آنها توسط هدف‌های برنامه درسی.....	۱۰۵
جدول ۶-۴: نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین تامین نیازها و انتظارات دانشجویان و اساتید توسط هدف‌های برنامه درسی تحصیلات تکمیلی.....	۱۰۶
جدول ۷-۴: مقادیر فراوانی و درصد پاسخ‌های افراد گروه نمونه در رابطه با تامین نیازها و انتظارات آنها توسط محتوای برنامه درسی.....	۱۰۷
جدول ۸-۴: نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان و اساتید توسط محتوای برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی.....	۱۰۸
جدول ۹-۴: مقادیر فراوانی و درصد پاسخ‌های افراد گروه نمونه در رابطه با تامین نیازها و انتظارات آنها توسط راهبردهای یاددهی- یادگیری برنامه درسی.....	۱۰۹
جدول ۱۰-۴: نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین تامین نیازها و انتظارات دانشجویان و اساتید توسط راهبردهای یاددهی- یادگیری برنامه درسی تحصیلات تکمیلی.....	۱۱۰
جدول ۱۱-۴: مقادیر فراوانی و درصد پاسخ‌های افراد گروه نمونه در رابطه با تامین نیازها و انتظارات آنها توسط راهبردهای مدیریتی برنامه درسی.....	۱۱۱
جدول ۱۲-۴: نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین تامین نیازها و انتظارات دانشجویان و اساتید توسط راهبردهای مدیریتی برنامه درسی تحصیلات تکمیلی.....	۱۱۲

- جدول ۴-۱۳: مقادیر فراوانی و درصد پاسخهای افراد گروه نمونه در رابطه با تامین نیازها و انتظارات آنها توسط راهبردهای ارزیابی برنامه درسی ۱۱۳
- جدول ۴-۱۴: نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین تامین نیازها و انتظارات دانشجویان و اساتید توسط راهبردهای ارزیابی برنامه درسی تحصیلات تکمیلی ۱۱۴
- جدول ۴-۱۵: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات پاسخگویان توسط عناصر برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی به تفکیک اساتید، دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد ۱۱۵
- جدول ۴-۱۶: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های نمرات میزان تامین نیازها و انتظارات پاسخگویان توسط عناصر برنامه درسی بر اساس نظرات اساتید، دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد ۱۱۵
- جدول ۴-۱۷: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات پاسخگویان توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس نظرات اساتید، دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد ۱۱۶
- جدول ۴-۱۸: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات پاسخگویان توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی در میان اساتید و دانشجویان ۱۱۶
- جدول ۴-۱۹: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط عناصر برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس جنسیت ۱۱۷
- جدول ۴-۲۰: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس جنسیت ۱۱۷
- جدول ۴-۲۱: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس جنسیت ۱۱۸
- جدول ۴-۲۲: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس سنوات خدمتی ۱۱۸
- جدول ۴-۲۳: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های نمرات میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان و اساتید توسط برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس سنوات خدمتی ۱۱۹
- جدول ۴-۲۴: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس سنوات خدمتی ۱۱۹
- جدول ۴-۲۵: نتایج آزمون تعقیبی LSD میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط هدفهای برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس سنوات خدمتی ۱۲۰
- جدول ۴-۲۶: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس رشته تحصیلی ۱۲۰

عنوان

صفحه

- جدول ۴-۲۷: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های نمرات میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط برنامه های درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس رشته تحصیلی ۱۲۱
- جدول ۴-۲۸: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات اساتید توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی براساس رشته تحصیلی ۱۲۲
- جدول ۴-۲۹: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس مقطع تحصیلی ۱۲۲
- جدول ۴-۳۰: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های نمرات میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان توسط برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس مقطع تحصیلی ۱۲۳
- جدول ۴-۳۱: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی براساس مقطع تحصیلی ۱۲۳
- جدول ۴-۳۲: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان دوره دکتری توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس جنسیت ۱۲۴
- جدول ۴-۳۳: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان دکتری توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس جنسیت ۱۲۴
- جدول ۴-۳۴: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان دکتری توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی براساس جنسیت ۱۲۵
- جدول ۴-۳۵: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان دوره کارشناسی ارشد توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس جنسیت ۱۲۵
- جدول ۴-۳۶: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان دکتری توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس جنسیت ۱۲۵
- جدول ۴-۳۷: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان کارشناسی ارشد توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی براساس جنسیت ۱۲۶
- جدول ۴-۳۸: مقادیر میانگین و انحراف معیار میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان (ارشد و دکتری) توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس رشته تحصیلی ۱۲۶
- جدول ۴-۳۹: نتایج آزمون لوین فرض همگنی واریانس‌های نمرات میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد توسط برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی بر اساس رشته تحصیلی ۱۲۷

عنوان

صفحه

جدول ۴-۴۰: نتایج آزمون F مقایسه میانگین میزان تامین نیازها و انتظارات دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد توسط عناصر برنامه درسی تحصیلات تکمیلی براساس رشته تحصیلی ۱۲۸

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

در حالی پا به آستانه هزاره سوم گذاشته‌ایم که قرن گذشته را، شاهد تلاش روزافزون بشریت برای ارتقای سطح علمی خویش در ابعاد مختلف بوده‌ایم؛ تلاشی گسترده، فراگیر و جهانی برای گسترش آموزش عالی، به عنوان اصلی‌ترین و موثرترین نهادی که می‌تواند نقش اساسی را در توسعه پایدار کشورها ایفا نماید. یافته‌ها حاکی از اقبال جوامع بشری به آموزش در تمام سطوح است و به موازات آن، کیفیت برتر، مدیریت موثرتر و انطباق آموزش با نیازهای این جوامع مورد توجه خاص قرار گرفته، تا آنجا که ناظران برجسته اقتصادی جهان، نه مواد اولیه، نه منابع نیروزا (انرژی)، و نه سرمایه، بلکه آموزش و نیروی انسانی آموزش دیده را عامل اساسی توسعه دانسته‌اند (جاودانی، ۱۳۷۸، ص ۱). آموزش عالی را می‌توان موثرترین روش سرمایه‌گذاری در منابع انسانی دانست که با آموزش، دانش افزایی و ارتقای نگرش و مهارت‌ها، نقش اساسی و محوری در فرایند توسعه ملی و ایجاد موازنه بین ابعاد مختلف توسعه یافتگی کشور دارد. نقش آموزش عالی در توسعه اقتصادی کشورها، چه در اقتصادهای مبتنی بر تکنولوژی‌های پیشرفته و چه در کشورهای تازه صنعتی شده و در حال توسعه، چشمگیر و بی‌بدیل ارزیابی می‌شود. از نظر اجتماعی نیز آموزش عالی تاثیر بسزایی در تحولات جامعه دارد. از این نظر دانشگاه‌ها از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی هستند که موجب افزایش مشارکت، تحرک اجتماعی، عقلانیت جمعی، شکل‌گیری همگرایی ملی و گسترش نهادهای مدنی می‌شوند. لذا در مجموع می‌توان آموزش عالی را به عنوان

مهم‌ترین عامل و محرک اصلی در توسعه ملی جوامع دانست (ایران‌منش و کامرانی، ۱۳۸۳، ص ۳۴). هدف توسعه ملی حداکثر استفاده و بهره‌گیری از نیروهای انسانی در جریان تولید و فراهم ساختن کامل‌ترین و مطلوب‌ترین امکان افزایش دانش‌ها و مهارت‌های آن دسته از نیروهای انسانی است که خدماتشان به افزایش تولید کالاها و خدمات مورد نیاز جامعه می‌انجامد. برای ایفای این رسالت مهم توسط دانشگاه‌ها، ناگزیریم بپذیریم که در حقیقت، برنامه‌ریزی آموزش عالی اگر مهم‌ترین بخش برنامه توسعه ملی نباشد، در ردیف یکی از مهم‌ترین بخش‌های آن است که در چهارچوب برنامه‌های بلند مدت، میان مدت و سالیانه برنامه توسعه ملی مورد توجه و تاکید قرار می‌گیرد (ساکتی، ۱۳۸۳، ص ۱۳۴). با اشراف به مباحث حاضر، متأسفانه نظام آموزش عالی کشور به دلایل گوناگون، به خصوص سیاست‌های اجرایی ناکارآمد و استفاده نکردن از فرصت‌ها و قابلیت‌های موجود، نتوانسته است نقش کلیدی و اساسی خود را در توسعه کشور آن چنان که مورد انتظار است، ایفا نماید. در حال حاضر آموزش عالی کشور با چالش‌هایی در زمینه ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی، ارتقای کیفی برنامه‌های درسی، سازگاری با نیازهای جامعه، بهره‌وری مؤسسات ارائه‌کننده و نحوه مشارکت بخش‌های عمومی و خصوصی در تولید آن مواجه است. بطور کلی، آموزش عالی ما علاوه بر ضعف کمی و کیفی، توده‌ای ناهمگون و بی‌برنامه است. سیاست‌گذاران علمی تاکنون نتوانسته‌اند برای این مجموعه نقش موثری تعریف کنند و همین امر (عدم برنامه‌ریزی) موجب عقب ماندگی علمی ما از بسیاری از کشورهای جهان و حتی کشورهایی مانند هند، پاکستان، مالزی، سنگاپور و... شده است. به دلیل نبود برنامه‌ریزی و در کنار آن نبود انگیزه لازم، پژوهشگران ایرانی خود را به طور جدی موظف به حل مساله‌ای ندیده و از این رونق خود را تنها در آموزش بی‌هدف خلاصه و محدود کرده‌اند. تنها هدفی که شاید بتوان در سیاست‌گذاری‌های عمومی مسولان مشاهده کرد، گسترش کمی آموزش است که آن هم چون بدون برنامه‌ریزی و استدلال است، تنها بخشی از توان متخصصان ما را بکار می‌گیرد (فریدون، ۱۳۸۳، ص ۲۱۷). چنین دانشگاه‌ایستایی که خود را به آموزش‌های یکنواخت رسمی و تکراری به سبک سنتی، و تولید انبوه فارغ‌التحصیلانی مدرک به دست، غیر ماهر، غیر حرفه‌ای و جویای کار حاضر و آماده، دل خوش کند، چگونه می‌تواند نقش خود را در نیل به توسعه پایدار ایفا نماید (فراستخواه، کبریایی، ۱۳۷۷، ص ۱۲۷). از طرفی افزایش بی‌رویه جمعیت، نبود زمینه‌های اشتغال برای جوانان و .. باعث افزایش تقاضا برای ورود به آموزش عالی شده و این مساله به همراه عوامل متعدد دیگری که در بالا بدان اشاره شد، منجر به افت کیفیت در نظام دانشگاهی شده است.

با در نظر گرفتن اهمیت کیفیت نظام آموزش عالی در توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی هر جامعه، شفافیت امور و پاسخگو بودن مؤسسات آموزش عالی امری الزامی است. از این رو، تجدیدنظر و اصلاح

در ساختار، رسالت‌ها و هدف‌های آموزش عالی برای ایفای نقش موثر دانشگاه‌ها در تولید دانش و پاسخگویی به نیازهای اقتصادی و اجتماعی جامعه‌ی امروز و فردای ایران به عنوان رویکردی نوین در مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی باید مورد توجه جدی مسولان و دست‌اندرکاران قرار گیرد. در این میان، برنامه‌های درسی به عنوان قلب نظام‌های آموزش عالی نقش تعیین‌کننده و غیرقابل‌انکاری در راستای تحقق هدف‌ها و رسالت‌های آموزش عالی از نظر کمی و کیفی ایفا می‌کنند. به عبارت روشن‌تر، برنامه‌های درسی آئینه‌تمام‌نمای میزان پیشرفت و انعکاسی از پاسخگو بودن دانشگاه‌ها به نیازهای در حال تغییر جامعه هستند (فتیحی و اجارگاه؛ شفیع‌ی، ۱۳۸۶). برنامه‌های درسی به عنوان انتقال‌دهنده اطلاعات و فراهم‌کننده زمینه‌ای برای رشد و کسب مهارت‌ها و تولید دانش، از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند. بنابراین توجه به کیفیت آنها، امروزه بحث غالب آموزش عالی را تشکیل می‌دهد (سرمد؛ وزیری، ۱۳۷۷). بحث حاضر در رابطه با برنامه‌های درسی تحصیلات تکمیلی اهمیتی مضاعف پیدا می‌کند، چراکه دوره‌های تحصیلات تکمیلی با پرورش نخبگان، قانونگذاران، حقوق‌دانان، پزشکان، مهندسان، اقتصاددانان، کارشناسان، استادان و محققان، رجال علمی و سیاسی، مدیران و گردانندگان امور مختلف دولتی و ملی کشور، هم‌چنین تولید دانش و فناوری، نقش اساسی در تحقق هدف‌های توسعه‌ای کشور، بالاخص هدف‌های برنامه چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران دارد. متأسفانه شواهد و قرائن موجود حاکی از آن است که از ظرفیت‌های موجود در تحصیلات تکمیلی در راستای هدف‌های توسعه علمی کشور به میزان کافی بهره‌برداری نمی‌شود.

۱-۲- شرح و بیان مسئله پژوهش

امروزه هر مشاهده‌گر و ناظری در امر آموزش عالی به خوبی متوجه می‌شود که فشارهای وارده بر آموزش عالی از جانب ذی‌نفعان، آموزش عالی را مجبور می‌کند که روز به روز بر کارآیی و کیفیت خود بیافزاید. ذی‌نفعان نیاز به این دارند که موسسات نائل شدن به هدف‌های بیان شده، استفاده منطقی از بودجه، آموزش مطلوب به دانشجویان؛ و این سوال اساسی که آیا آموزش عالی ارزش سرمایه‌گذاری و حمایت دارد، را مستدل نمایند (جولین، چمبرلین و سی^۱، ۱۹۹۱؛ مید^۲، ۲۰۰۷). ولی متأسفانه به طور روزافزونی مباحث و نگرانی‌هایی در حوزه آموزش عالی توسط عموم مردم بیان می‌شود. به عنوان نمونه، این سوال مطرح می‌شود که: کسانی که در آموزش عالی موفق به گرفتن مدرک می‌شوند، آیا مهارت‌های مورد نیاز، برای کارآمد بودن در جامعه را دارا

1 - Julian, Chamberlain & Seay

2 - Meade